

ANDRE GUIJS

werkzaam voor Het Onderwijsbureau in Amersfoort als school-/teambegeleider. Daarnaast is hij docent en leerkringbegeleider voor Pentanova, andre.guijs@hsmarnix.nl

Kleine scholen staan onder druk; ze zijn duur en in deze tijd van personeelskrapte zou het effectiever zijn ze te laten fuseren (Volkskrant, 2022). Tegelijkertijd zijn kleine scholen oases in een steeds meer individualistischere samenleving én kunnen ze een rol spelen in het streven naar (meer) inclusief onderwijs.

KANSEN VOOR INCLUSIEF ONDERWIJS

DE GROTE POTENTIE VAN EEN KLEINE SCHOOL

Een voorbeeld uit de praktijk. Pas was een kind (groep 5) overgekomen van een andere school. Hij viel daar op door zijn negatieve gedrag; de leerkracht omschreef hem als druk en slecht geconcentreerd en benoemde dat hij regelmatig ruzie had met kinderen. Ouders weten zijn gedrag aan de grote groep waar hij in zat en had hem daarom op onze kleine school aangemeld. De eerste dag al eiste hij al zijn plek op in de groep. Hij was nadrukkelijk aanwezig, praatte door anderen (inclusief de leerkracht) heen en trok ook op andere manieren de aandacht naar zich toe. In de pauze zette zich dat voort; met voetballen was hij dominant en ruw en schreeuwde voortdurend naar andere kinderen. En toen gebeurde het! Een van de jongens uit groep 8 liep naar hem toe en zei: 'Luister jij bent nieuw hier, maar zo als jij doet, doen wij hier niet. Dus doe maar gewoon.' En het bijzondere was dat hij dit op een vriendelijke en uitleggende manier deed. En het werkte; het negatieve gedrag doofde uit. Het is geen uitzondering; veel vaker maakte ik mee dat kinderen met een negatief stempel afkomstig van andere scholen direct of na korte tijd op De Appelgaard ander gedrag vertoonden. Allemaal? Nee, niet allemaal; sommige kinderen redden het niet en werden uiteindelijk doorverwezen naar het speciaal onderwijs.

DUUR EN KWETSBAAR

Maar er is ook een andere kant aan het verhaal. Kleine scholen zijn namelijk veel duurder dan grote scholen en hoe kleiner de school des te groter het verschil (AVS, 2012). Het effect van schaalgrootte op de kosten is het sterkst tot een grootte van ongeveer 150 leerlingen (Troost, 2014). De personele kosten worden grotendeels gecompenseerd door de kleine scholentoeslag. Omdat kosten (per leerling) voor onderhoud e.d. door de bank genomen hoger zijn dan voor grotere scholen is een kleine school duurder dan een grotere.

De schaalgrootte maakt kleine scholen ook kwetsbaar. Een zwakke leerkracht heeft bijvoorbeeld al snel een grote invloed op de onderwijskwaliteit. De werkdruk wordt ook als hoog ervaren. Op kleine scholen moet dezelfde hoeveelheid werk immers door een kleiner team worden gedaan (Kooijman et

al., 2009). En daarin zijn deze teams vaak gedreven, 'de klus moet immers met elkaar geklaard worden'. Het zorgt, in vergelijking met grotere scholen, tot een meer informele en gesloten schoolcultuur (Van der Wouw et al., 2010).

VOLKSTUINTEAM

In veel opzichten is op de Appelgaard sprake van een volkstuin team (Vroemen, 2017). De sfeer is uitstekend, er is een wij-gevoel en er wordt veel collegialiteit ervaren. En de omgeving wordt daarin niet vergeten. Met de buurtvereniging wordt nauw samengewerkt, de buurman onderhoudt de sloot tussen school en zijn grond en de buurvrouw (wonend direct naast de school) krijgt met Sint en met Kerst een presentje.

'ER IS EEN WIJ-GEVOEL EN ER WORDT VEEL COLLEGIALITEIT ERVAREN'

Maar iedereen bewerkt uiteindelijk toch vooral z'n eigen lapje grond, zoals dat in een volkstuin gaat. Of zoals dat gaat op De Appelgaard: met elkaar is het thema en de startactiviteit bedacht, maar verder kan elke leerkracht 'z'n eigen gang gaan'.

INCLUSIEF ONDERWIJS HAALBAAR

Kleine scholen zouden bij uitstek plaatsen kunnen zijn die (meer) inclusief onderwijs kunnen bieden. Aan een aantal basisvoorwaarden voldoen ze namelijk al; de groepen zijn klein en de leerkrachten zijn gewend om te gaan met groepen met grote niveauverschillen. Kleine scholen zijn bovendien vaak ruim behuisd (waardoor er meer mogelijkheden zijn in het gebouw voor begeleiding) en hebben buiten ook meestal alle ruimte.

De Appelgaard telt 71 leerlingen verdeeld over vier groepen. De gemiddelde groeps grootte is ongeveer 18. Tel daarbij 1 FTE aan onderwijsondersteuning op en je kunt formatief al bijna spreken van speciaal basisonderwijs. De school maakt deel uit van een vereniging met vijf andere scholen, wat moge-

School de Appelgaard

lijkheden biedt voor het delen van expertise en deelnemen aan ontwikkelgroepen van andere scholen, zoals voor ICT of thematisch werken.

VOORWAARDENCHECK

Door de grote niveaoverschillen en het grote aantal kinderen dat van andere scholen instroomt, is het desondanks hard werken. En het vraagt veel van de deskundigheid van de medewerkers om met zulke grote niveaoverschillen in een combinatiegroep te kunnen omgaan. Om aan de voorwaarden voor inclusief onderwijs te kunnen voldoen, hebben kleine scholen ondersteuning vanuit bestuursniveau nodig. Bijvoorbeeld bij het selecteren van leerkrachten die in staat zijn echt goed met combinatiegroepen te kunnen werken. Een andere belangrijke voorwaarde is een schoolleider die in staat is om in een bijzondere habitat zoals de kleine buurtschool resultaatgericht en onderzoeksmatig te werken. Ook een intern begeleider met veel expertise is van groot belang. En het verlangen, of gevoel van urgentie, om een inclusieve school te willen worden. Op verenigingsniveau ligt de ambitie om passender onderwijs te bieden en De Appelgaard gaat mee in dat proces. BSM

LITERATUUR

- <https://avs.nl/wp-content/uploads/2020/12/rapport-Dorps-school-of-leerfabriek.pdf>
- Faber, J., Van der Horst, S., Visscher, A. (2013). *Handvatten voor effectief onderwijs in kleine scholen*. Universiteit Twente, Vakgroep Onderwijskunde
- Kooijman, H., Huijbregts, S. & Gerrits, P. (2009). *Kleine basisscholen op weg naar hogere opbrengsten*. CPS onderwijsontwikkeling en advies
- Troost, E.J. (2014). *Schaaleffecten in het basisonderwijs. Onderzoek naar financiële en onderwijskundige schaaffecten in het basisonderwijs en de invloed van schaalgrootte op de onderwijskwaliteit (bachelor scriptie)*. Erasmus Universiteit Rotterdam
- Van der Wouw, D. de Kraker, P. van Overbeeke van Sluijs, J. Schellekens, H. Ruppert, C. Ennik, J. van de Velde, (2010). *Sluit de basisschool: sluit het dorp? De basisschool als hart van leefbaarheid*. Scoop.
- Vroemen, M. (2017). *Handboek Teamcoaching*. Uitgeverij Boom